

ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Кучер Г.В.

Предметом дослідження є вплив державного фінансування соціального захисту населення на забезпечення економічного розвитку країни.

Метою дослідження є розкриття ролі державних видатків на соціальний захист у фінансуванні економічного розвитку країни.

Методи дослідження. У роботі застосовано ряд загальнонаукових та специфічних методів і підходів, у тому числі діалектичний, системний, методи наукового абстрагування, порівняльного і факторного аналізу та логічний підхід.

Результати роботи. Розкрито роль та значення державного фінансування соціального захисту населення для економічного розвитку держави. Узагальнено наукові підходи стосовно значення та факторів впливу фінансування соціального захисту населення на забезпечення економічного розвитку. Показано взаємозв'язок фінансування соціальних видатків та нарощування людського й інтелектуального потенціалу як виробничого ресурсу розвитку. Визначено особливості впливу та напрями фінансування соціальних видатків, що пов'язані з реформуванням соціальної сфери. Виокремлено пріоритети державного фінансування соціального захисту щодо забезпечення економічного зростання в контексті показників сталого суспільного розвитку.

Галузь застосування результатів роботи. Фінансова політика держави в соціальній сфері для забезпечення економічного розвитку.

Висновки. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення мають розглядатися як державні інвестиції в розвиток виробництва, в людський капітал, в здоров'я та національного інтелекту, що є передумовою інформаційного та інноваційного розвитку.

Для розбудови України як соціальної держави необхідно забезпечити: вдосконалення законодавчої бази, підвищення фінансової та фіскальної дисципліни населення та суб'єктів господарювання, формування середнього класу, впровадження багатоканального фінансування соціальних проектів і програм, удосконалення фінансового моніторингу, посилення контролю та прозорості формування й реалізації фінансової політики, підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій, мінімальної зарплати, життєвого рівня населення в цілому, участі останнього в громадському житті та діяльності місцевих органів влади.

Політика, спрямована на скорочення державних видатків на соціальний захист населення, у тому числі за рахунок скорочення кількості отримувачів соціальних виплат, підвищення пенсійного віку, введення обмежень на розміри виплат для працюючих пенсіонерів, має негативні наслідки. Це виявляється в соціальній напрузі, погіршенні демографічної ситуації і чинників Індикатора суспільного розвитку, а також призводить до ускладнень в діяльності соціальних служб і доступності ринку праці, стимулює зростання обсягів тіньової економіки тощо.

Ключові слова: бюджетне фінансування, державні видатки, соціальний захист, Індекс суспільного розвитку, економічний розвиток, пенсійне забезпечення.

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ НА СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Кучер Г.В.

Предметом исследования является влияние государственного финансирования социальной защиты населения на обеспечение экономического развития страны.

Целью исследования является раскрытие роли государственных расходов на социальную защиту в финансировании экономического развития страны.

Методы исследования. В работе применен ряд общенаучных и специфических методов и подходов, в том числе диалектический, системный, методы научного абстрагирования, сравнительного и факторного анализа и логический подход.

Результаты работы. Раскрыто роль и значение государственного финансирования социальной защиты населения для экономического развития государства. Обобщены научные подходы относительно значения и факторов влияния финансирования социальной защиты населения на обеспечение экономического развития. Показана взаимосвязь финансирования социальных расходов и наращивания человеческого и интеллектуального потенциала как производственного ресурса развития. Определены особенности влияния и направления финансирования социальных расходов, связанных с реформированием социальной сферы. Выделены приоритеты государственного финансирования социальной защиты для обеспечения экономического роста в контексте показателей устойчивого общественного развития.

Область применения результатов работы. Финансовая политика государства в социальной сфере.

Выводы. Расходы на социальную защиту и социальное обеспечение должны рассматриваться как государственные инвестиции в развитие производства, в человеческий капитал, в здоровье и национального интеллекта, что является основой информационного и инновационного развития.

Для развития Украины как социального государства необходимо обеспечить: совершенствование законодательной базы, повышение финансовой и фискальной дисциплины населения и субъектов хозяйствования, формирование среднего класса, внедрение многоканального финансирования социальных проектов и программ, совершенствование финансового мониторинга, усиление контроля и прозрачности формирования и реализации финансовой политики, повышение уровня социальных стандартов и гарантий, минимальной зарплаты, уровня жизни населения в целом, участия последнего в общественной жизни и деятельности местных органов власти.

Политика, направленная на сокращение государственных расходов на социальную защиту населения, в том числе за счет сокращения количества получателей социальных выплат, повышения пенсионного возраста, введения ограничений на размеры выплат для работающих пенсионеров, имеет негативные последствия. Это проявляется в социальной напряженности, ухудшении демографической ситуации и факторов Индекса общественного развития, а также приводит к напряженности в деятельности социальных служб и доступности рынка труда, стимулирует рост объемов теневой экономики и тому подобное.

Ключевые слова: бюджетное финансирование, государственные расходы, социальная защита, Индекс общественного развития, экономическое развитие, пенсионное обеспечение.

PUBLIC EXPENDITURE ON SOCIAL PROTECTION THROUGH ECONOMIC DEVELOPMENT

Kucher G. V.

The research subject is the influence of public financing of social protection to ensure the country's economic development.

The article purpose is to reveal the role of public expenditure on social protection in the financing of economic development.

The research methods. The paper used the set of general scientific and specific methods and approaches, such as dialectic, systems, method of scientific abstraction, comparative and factor analysis, logical approach.

The results. The role and importance of public financing of social protection for the economic development of the state are the main focus of the article. The scientific approaches to the meaning and effect of population factors financing of social protection on economic development are summarised. Interconnection social spending and increasing human and intellectual potential as a production resource development is shown. Features the influence and direction of funding social expenses related to the reform of the social sphere are determined. The prioritisation of public financing of social protection to ensure economic growth in the context of Indicator for sustainable social development are proposed.

Sphere of application results: the state financial policy in the social sphere.

Conclusions. Expenditure on social protection and social security should be treated as a public investment in the development of production, human capital, health and national intelligence, which are the basis of the information and innovation development.

For the development of Ukraine as a social state will be necessary to ensure: the improvement of the legislative framework, increasing the financial and fiscal discipline for the population and economic entities, the middle class formation, the introduction of multi-channel financing of social projects and programs, improved financial monitoring, increased control and transparency of the formation and implementation of financial policies that increase the level of social standards and guarantees, minimum wages, living standards in general, the latter's participation in public life and the activities of local authorities.

Policies aimed to reduce public expenditure on social protection, including by reducing the number of social payments to recipients, raising the retirement age, the introduction of restrictions on the size of payments for working pensioners, has a negative impact. This is evident in social tension, worsening demographic situation and factors of social development index, as well as lead to tension in the activities of social services and access to the labor market, it stimulates the growth of the shadow economy etc.

Keywords: government funding, public expenditure, social protection, Social Development Index, economic development, pensions.

Вступ. Питання фінансування розвитку країни та соціальної захищеності населення, його окремих верств активно вивчається та розглядається не лише науковцями та практиками економістами, фінансистами, правовиками, але й безпосередньо населенням і політиками. Накопичення невирішених соціальних проблем в умовах обмеженості фінансових ресурсів має різні наслідки, що можуть проявлятися як незадоволення, страйки тощо. В сучасних умовах з'являються нові їх прояви, що негативно впливають на розвиток економіки окремих або групи країн, їх соціальну й політичну стабільність, зокрема соціальна та трудова внутрішня і зовнішня міграція населення, зростання чисельності біженців, злочинності та тіньової економіки, схильність до насильства серед соціально незахищених верств населення тощо.

Намагаючись конкретизувати питання та шляхи їх вирішення науковці розробляють моделі та підходи до функціонування економік соціальних держав із урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на їх розвиток, населення та громадянське суспільство. В Україні та світі розроблено стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства та програми дій для найменш розвинених країн і країн, які розвиваються, для забезпечення сталого розвитку [1, 2], визначено та національним законодавством

затверджено соціальні гарантії, запроваджуються національні та міжнародні програми соціального захисту населення, що відображає видатки на соціальний захист як індикатор та пріоритет суспільного розвитку.

Актуальність. Уряди країн тривалий час збільшують державні видатки на соціальний захист населення, що свідчить не лише про підвищення соціальних стандартів, але й про зростання потреб у їх фінансуванні, розширення кола питань, які можуть/мають бути профінансовані за рахунок державних видатків. Тому надзвичайно актуальним є визначення ролі та значення державних видатків на соціальний захист крізь призму економічного розвитку країни.

Аналіз публікацій по проблемі. Дослідження питань фінансування соціального захисту та соціальної сфери, економічного розвитку країни здійснили Л. Баранник [3], Т. Боголіб [4], Дж. Б'юкенен [5], І. Запатріна [6], Дж. Кейнс [7], І. Кіронос [8, 9], О. Коваль [10], В. Лагутін [11], Х. Ламперт [12], Л. Лисяк [13], Е. Лібанова [14], М. Масгрейв [5], В. Федосов [15], І. Чугунов [16, 17] та інші. Потребують подальших досліджень питання щодо джерел фінансування та відповідно форм управління соціальними та пенсійними програмами (державні та приватні); взаємозалежності та взаємовпливу економічних та соціальних видатків у фінансуванні суспільного розвитку, поєднання різних джерел фінансування державних соціальних програм (ринкові, домогосподарств/ населення, окремих громад тощо) розвитку країни.

Мета дослідження: розкрити роль державних видатків на соціальний захист у фінансуванні економічного розвитку країни.

Викладення основного матеріалу. Вплив світової глобалізації на національні економіки формує стандартні підходи щодо зовнішніх чинників та потребує відповідних змін фінансового, економічного, інституційного середовища. Це формує потреби у посиленні взаємозв'язку між соціально-економічною політикою національних урядів та місцевих громад. Зростання ступеня впливу міжнародних інституцій на окремі сфери та галузі передбачає внесення відповідних змін у національне законодавство та впровадженню політику держави. Відбувається трансформація державного регулювання суспільного розвитку під впливом глобалізації, уніфікації підходів та індикаторів суспільного розвитку на мегарівні.

Поступове поглиблення засад функціонування соціальної держави та формування соціального суспільства передбачають розподіл «відповідальності за забезпечення соціального захисту між державою, ринком, суспільством (в особі громадських організацій), індивідумом і його неформальними мережами (сім'єю, друзями, сусідами)» [8]. Посилення відповідальності як суспільства, так і окремого індивідуума, дозволяє узагальнювати підходи до ролі та значення індивідів як робочої сили. Дана ситуація відображає еволюцію соціальних держав та застосування заходів в системі соціального захисту на шляху до «активуючої» держави, «держави, що надає можливості», «держави соціальних інвестицій».

Удосконалення механізму реалізації фінансової політики впливає на видатки на соціальну сферу та соціальний захист населення. Такі видатки варто розглядати не як «проїдання» бюджетних коштів, що оцінювалося як негатив та обмежувальний чинник економічного розвитку, а як соціальні інвестиції. Кірнос І.О. виділяє наступні три основні принципи й особливості такої держави. «По-перше, вона об'єднує економічну і соціальну політику, розглядаючи освіту, здоров'я та інші соціальні цінності громадян як необхідну умову економічного зростання. Другою стратегічною перевагою моделі є її прихильність рівності можливостей. Третій принцип стимулювання економічної участі ... Вся модель спрямована на виявлення значення соціальних інвестицій із погляду економічної і соціальної продуктивності». До важливих компонент такої держави віднесено «залучення громадян до ринку праці з метою забезпечення соціальної згуртованості та економічної конкурентоспроможності» [8].

Використання соціальної політики в економічних цілях розпочалося Ф. Рузвельтом в США під час Великої депресії для захисту від безробіття та створення нових робочих місць, що передбачало підвищення економічної ефективності та зростання [9, С. 148 -149]. В сучасних умовах перед урядами країн актуальним є питання бюджетної значущості соціального сектора та його зростаючого політичного впливу, що визначає застосування інструментів соціального захисту для досягнення економічних цілей. В умовах зростаючих витрат на державні соціальні програми в національних економічних системах питання стосується фінансового потенціалу та стратегічних пріоритетів держави, що визначені як локомотив суспільно-економічного розвитку.

Науковий підхід, який зосереджує увагу на негативному впливі видатків на соціальний захист на економіку країни і пов'язаний з положеннями неоліберальної економічної школи, що негативно оцінювала роль і значення державного регулювання та управління економікою. Його прихильники акцентують увагу на негативних наслідках фінансування таких видатків: скорочення мотивації до праці під впливом високих розмірів соціальних допомог, які іноді перевищують мінімальний рівень оплати праці, заохочення безробіття, беззаконня, злочинності, прийняття наркотиків тощо (Ч. Мюррей) [9, С. 150], що призводить до необхідності фінансування додаткових видатків на подолання негативних наслідків таких явищ. Аргументом щодо негативних наслідків таких видатків є скорочення заощаджень та зростаючі потреби з акумулювання ресурсів для їх фінансування тобто непродуктивне використання фінансових ресурсів. І якщо виходити з таких позицій, то видатки на соціальне забезпечення вважаються видатками проїдання, що не забезпечують суспільного розвитку, та розглядаються як неефективний чинник.

Ми вважаємо, що видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення непрацевдатних й інших соціально незахищених громадян, на освіту, науку та соціальну сферу можуть вплинути на людський, інтелектуальний, науковий та фінансовий потенціал країни, процеси зовнішньої соціальної та трудової

міграції, а також на суспільний розвиток в цілому, процеси відтворення та загальну результативність державних витрат. Лише за системного фінансування таких видатків ми можемо забезпечити зростання Індексу сталості суспільства (SSI)[18]. Дві з трьох груп показників, за яким проводиться оцінювання сталості суспільства, це людське здоров'я та економічний добробут, у тому числі показники: достатності обсягів їжі, достатності води, наявності умов профілактики і запобігання поширення захворювань, рівень освіти, здорового життя, гендерної рівності, справедливого розподілу доходів, приросту населення, доброго урядування, доступу до ринку праці. Таким чином показники, що відображають здоров'я, особисте та суспільне здоров'я, пов'язані з Індексом розвитку людського потенціалу є вагомими складовими формування Індексу сталості суспільства.

Державні видатки на соціальний захист дозволяють фінансувати нові проекти та впливають на розвиток сфер, галузей та регіонів, які в умовах ринку нецікаві інвесторам в силу різних обставин (наприклад, довготривалості та ризикованості щодо отримання прибутків, депресивні регіони не мають умов для формування приватних джерел фінансування соціального захисту тощо), забезпечувати стабільність фінансування таких видатків, які є захищеними статтями бюджету в Україні, і формувати рівність прав громадян на соціальний захист. За рахунок державних видатків, особливо в умовах рецесії чи трансформаційних процесів, розвиваються продуктивні сили, людське здоров'я, підтримується ділова активність, розвивається ринок праці та покращуються умови до його доступу, зростає інтелектуальний потенціал країни, що дозволить в майбутньому створювати нові якісні продукти, «новації»(за Й.А. Шумпетером), що й визначатимуть розвиток суспільства в майбутньому.

Вважаємо, що бюджетне фінансування видатків на соціальний захист і соціальну сферу не лише забезпечує виконання базових функцій держави, але й створює передумови розвитку науково-технічного прогресу та продуктивних сил в країні, переходу до більш високого рівня технологічного укладу та інституційного врядування в країні. Сучасне інформаційне суспільство активно використовує інформацію та знання як виробничий ресурс, що дозволяє в умовах глобальної економіки подолати проблеми обмеженості, сформувати віртуальні та он-лайн умови для розробки й поширення інформаційних технологій. Зростання державних видатків на соціальний захист дозволяє стимулювати ефективність знань, регулювати розвиток економіки з урахуванням її циклічних коливань, долати негативні тенденції на ринку й перепони в суспільному розвитку.

Не врахування поточних та майбутніх економічних наслідків від фінансування (або недофінансування) таких видатків впливає на потенціал розвитку країни в розрізі його структурних складових, що через мультиплікаторний механізм впливає на суспільний розвиток держави.

Аргументи щодо негативного впливу соціального захисту, державних пенсій на заощадження мають специфічний прояв в різних секторах і галузях національної економіки. Мова йде про державний та недержавний сектори, які формувалися під впливом багатьох чинників і, в окремих випадках, не мають альтернативного фінансування чи постачальників (надавачів) суспільних послуг, а також про значний перелік установ та закладів, які не працюють на засадах комерційного розрахунку і найближчим часом не зможуть (а в окремих випадках це не є доцільним), що потребує їх бюджетного фінансування. В умовах значного розшарування та зубожіння населення має розвиватися як державний, так і недержавний сектори економіки, та різні форми власності. Тотальний перехід на ринкове фінансування може зруйнувати окремі галузі країни та негативно вплинути на її безпеку. Тому доцільно застосовувати комплексний підхід, що враховує як державне фінансування, так і розвиток державно-приватного партнерства, посилення ролі громад та впровадження нових форм управління за участю громадських, благодійних та волонтерських організацій.

Захист від соціальних ризиків передбачає формування компенсаційних механізмів, що дозволяє мінімізувати втрати (та збитки) від їх настання з державних та недержавних джерел. Останні використовуються залежно від видів соціальних ризиків, у тому числі можуть передбачати застосування страхових механізмів формування та використання ресурсів фондів соціального страхування.

Соціальний захист як динамічна система, що включає політичну, фінансово-економічну, організаційну та моральну складові соціального захисту держави, відображає проваджену державою модель фінансів соціального захисту та соціальну політику через фінансовий механізм її забезпечення

Ми розглядаємо трансформаційні зміни в соціально-економічному розвитку країни в XXI столітті як свідчення якісного суспільного розвитку, при збереженні базових принципів побудови соціальної держави. Ступінь застосування ринкових механізмів в такій державі, на нашу думку, має визначатися з урахування комплексу факторів, які впливають на формування не лише соціальної політики держави, але й фінансової політики держави в соціальній сфері. Намагання скоротити державні витрати за рахунок приватизації державного сектора, надання податкових пільг відповідним групам населення, на нашу думку, має передбачати наявність можливостей щодо вибору надавачів суспільних послуг (державних чи приватних) з відповідними компенсаційними механізмами; а використання податкових пільг як інструменту для реалізації фінансової політики в соціальній сфері має обмеження лише щодо окремих груп населення.

Функціонування фінансів соціального захисту передбачає запровадження відповідних інститутів, що дозволяє реалізувати державну фінансову стратегію та тактику. Удосконалення інституційної складової покращує умови та механізм реалізації фінансової політики у соціальній сфері. Комплексний підхід до фінансування соціального захисту дозволяє використовувати державні та недержавні, внутрішні та зовнішні

джерела фінансових ресурсів, мотиваційні чинники при формуванні та використанні відповідних фондів фінансових ресурсів як окремими особами, інституціями, так і державою в цілому.

Результативність фінансування соціального захисту має визначатися як система якісних та кількісних показників (індикаторів) відповідно до програм, що фінансуються за рахунок державних та приватних джерел фінансування. Р. Масґрейв визначав проблему в ефективності соціального забезпечення, а найкращими рішенням він вбачав превентивне забезпечення та пряму фінансову допомогу, розмір якої залежить від рівня доходів та ставок оподаткування, відповідно до застосовуваного підходу надання державної (суспільної) фінансової допомоги та фіскального навантаження. При цьому, ним акцентовано увагу на те, що допомога на бідність має бути вибірковою, а не загальною політикою та використовувати різні підходи: селективні програми, коли їх метою є забезпечення мінімального рівня доходів; універсальні програми, коли суб'єкти отримують однаково допомогу та платять податки за однаково ставкою; та «зникаюча субсидія до заробітної плати», коли надаються податкові кредити на трудовий дохід для стимулювання трудової мотивації тим, хто не заробляє доходів, чи для неповних сімей тощо. Для системи соціального захисту Р. Масґрейв пропонував «систему субсидій, яка б підтримувала її в умовах старіння населення, або ще також має бути поточне фінансування з виплатами, індексованими залежно від змін середнього доходу на душу населення. Справедливість між поколіннями ринки забезпечити не можуть, займатися цим має держава» [5, С.94, 153].

Складність соціального страхування незахищених верств населення вбачається в забезпеченні справедливості при розподілі та мінімізації ризиків (в термінах та з урахуванням «невизначеності»). Державна політика має активно вирішувати дане питання та враховувати фактори, які спонукають людей уникати страхування. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення передбачають фінансування соціального захисту у випадку непрацездатності, пенсіонерів, ветеранів війни та праці, захист сім'ї, дітей та молоді, безробітних, допомог у вирішенні житлових питань, соціального захисту інших категорій населення, фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері соціального захисту та іншої діяльності щодо соціального захисту, що передбачено українським законодавством починаючи з 2012 року [20].

З державних фондів призначено фінансування пенсійних виплат для забезпечення єдності умов і норм пенсійного забезпечення громадян. Соціальний захист пенсіонерів враховує можливість отримання громадянами трудових та соціальних пенсій. Для трудових пенсій визначальними є наступні критерії: вік; наявність інвалідності; втрата годувальника та вислуга років.

Пенсійний вік, або вік виходу на пенсію, в Україні підвищено до 60 років і при стажі роботи не менше 25 років для чоловіків та до 55 років при стажі роботи не менше 20 років для жінок. В законодавстві (Ст. 13) встановлено пільгові умови, які передбачають можливість дострокового виходу на пенсію, що пов'язано із шкідливими і важкими умовами праці (за так званими списками № 1 та № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України), а також для окремих груп працівників у транспортній галузі, сільському господарстві, багатодітним матерям та матерям інвалідів з дитинства, інвалідам, учасникам війни, сім'ям загиблих (померлих) військовослужбовців, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та поліцейських, громадянам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, та інших.

Пенсії за віком мають обмеження за розмірами: мінімальні – встановлюються у розмірі мінімального споживчого бюджету, а «в умовах кризового стану та спаду виробництва...не нижче межі малозабезпеченості» [19, Ст. 19], та максимальний розмір – не може перевищувати трьох, а для окремих працівників - чотирьох мінімальних пенсій за віком при тому, що «розмір пенсії за віком ... не може перевищувати 75 процентів заробітку, за винятком мінімальних пенсій, підвищених за роки роботи понад 25 років у чоловіків і 20 - у жінок, а працівникам, зайнятим» на особливо шкідливих і особливо важких роботах та зайнятих на підземних і відкритих гірничих роботах та в металургії - 85 процентів заробітку.

Виплата державних пенсій здійснюється з коштів Пенсійного фонду України. Пенсійний фонд України – це самостійна фінансово-банківська система, формується за рахунок відрахувань підприємств і організацій (в тому числі й тих, що використовують працю громадян за угодами цивільно-правового характеру) «...на заходи соціального страхування за тарифами, диференційованими залежно від небезпечності, шкідливості, тяжкості робіт та стану інших умов праці, страхових внесків громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, обов'язкових страхових внесків громадян, а також коштів державного бюджету України» [19, ст. 8]. В українському законодавстві щодо пенсійного забезпечення визначено, що пенсії не оподатковуються. В певний період (у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів у розпорядженні держави) можуть вводитися обмеження щодо соціальних виплат, наприклад, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року (ст. 85) особам, які працюють на посадах та на умовах, передбачених законами України «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про судоустрій і статус суддів», призначені пенсійні виплати не виплачуються (виключення становлять інваліди I та II груп, інваліди війни III групи та учасники бойових дій, особи, на яких поширюється дія п.1 ст. 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»); та особам (крім пільгових категорій, зазначених вище), розмір пенсії яких перевищує 150 відсотків прожиткового мінімуму для непрацездатних, виплати здійснюються в розмірі 85 відсотків призначеного розміру, але не менше 150 відсотків прожиткового мінімуму непрацездатних осіб, а після звільнення з роботи працюючих пенсіонерів виплата пенсії поновлюється.

З метою регулювання балансу Пенсійного фонду в Україні встановлено обмеження щодо максимального розміру пенсій. Стаття 85 Закону України «Про пенсійне забезпечення» зазначає, що максимальний розмір пенсій з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність. Зокрема на період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року він не може перевищувати 10740 гривень [19].

Враховуючи, що виплати пенсій гарантовані державою, їх фінансування провадиться по всій території України щомісячно незалежно від надходження коштів, соціально-економічного стану регіонів за рахунок коштів Пенсійного фонду України. Законодавчо заборонено порушувати строки фінансування пенсійних виплат незалежно від адміністративно-територіальних одиниць. За стабільної позитивної динаміки показників відтворення населення формування ресурсів фонду забезпечує своєчасність і повноту фінансування відповідних пенсійних виплат, та дозволить використовувати ресурси на інвестиційні цілі. Це дозволяє формувати майбутні надходження для підвищення рівня пенсійного захисту.

В умовах природного скорочення населення, зовнішньої трудової міграції, що впливає на ресурсну базу пенсійних фондів, та при скороченні надходжень до пенсійних фондів постає питання щодо джерел фінансування видатків та балансування бюджету Пенсійного фонду. При загальній тенденції до скорочення кількості населення України в силу різних причин сформувалася ситуація, за якої частка громадян старше 60 років має тенденцію до зростання з 18, 23 відсотків у 1991 році до 22,02 відсотків у 2016 році, що потребує врахування при формуванні планів витрат фінансових для фінансування пенсійних видатків.

За прогнозними розрахунками Національного інституту стратегічних досліджень протягом 2015 – 2050 років при загальній тенденції до скорочення чисельності населення, що підтверджується офіційними даними Національної служби статистики України, буде відбуватися зростання чисельності населення, старшого за 55 років (див. рис. 1) [10, 14].

Наведені дані свідчать, що загальна кількість населення старше 20 років має динаміку до скорочення у даному періоді на 3850,4 тис. осіб, тобто в середньому на 110,0 тис. осіб за рік. Найбільше скорочення може відбутися у 2020-2025 роках (майже 4529,5 тис. осіб). При цьому з рис. 1 видно, що чисельність населення старше 55 років має динаміку до зростання з 12915,6 до 16034,7 тис. осіб, тобто на 3119,1 тис. осіб, що у середньому становить 89,1 тис. осіб за рік. Таким чином ми бачимо, що має місце процес загального старіння населення в силу як скорочення його чисельності, так і зростання кількості людей похилого віку, що свідчить про зростання майбутніх витрат пенсійного фонду.

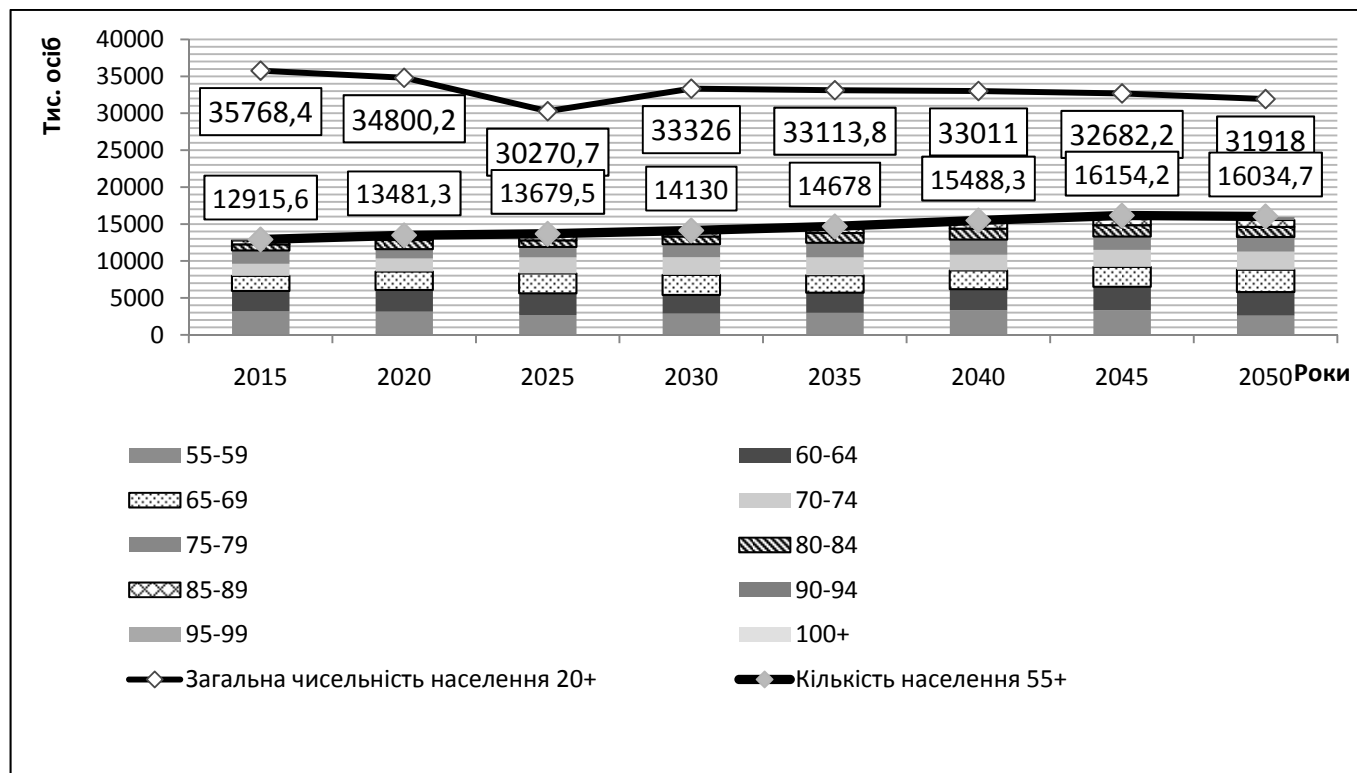

Рисунок 1. Показники чисельності населення України в різних вікових групах у 2015 – 2050 рр.

Враховання довгострокових тенденцій має забезпечувати балансування бюджету пенсійного та інших державних соціальних фондів та оцінювати вплив чинників, що негативно впливають на динаміку майбутніх показників відтворення населення та його тривалості його довголіття.

Альтернативні заходи щодо скорочення кількості отримувачів пенсій за вислугу років як пільгової пенсії неоднозначно впливають на пенсійну систему в цілому. Дослідження Коваль О.П. засвідчило, що скорочення або взагалі відмова від надання таких пенсій дозволяють знизити оптимальні показники пенсійного віку, позитивно впливають на баланс Пенсійного фонду. «Повна ліквідація інституту довгострокових пенсій знижує цей показник у тому самому році [1] на 1 рік 8 місяців (із 66 років 8 місяців до 65 років 4 місяців)». Для покращення балансу Пенсійного фонду, збереження співвідношення між коефіцієнтами дожиття та заміщення пропонується постійне збільшення пенсійного віку, оскільки у протилежному випадку дотримання такого співвідношення «потребуватиме постійного збільшення дотацій з держбюджету» [10, С. 36, 45]. Відмова від додаткових зобов'язань та витрат забезпечують економію коштів, хоча і певним чином впливають на баланс пенсійного фонду.

На нашу думку, в процесі такої «оптимізації» варто не опинитися в ситуації часів О. Бісмарка, коли «до пенсії майже ніхто не доживав», про що зазначає Коваль О.П., та пам'ятати, що провідні досягнення медицини, які значно продовжують вік та працездатність людей, доступні лише заможним громадянам. Враховуючи, що більше 20 відсотків населення живе за межею бідності та лише 8,7 відсотків населення отримує доходи більше 3720,0 грн. (155 дол. США за курсом 24,0 грн. за один долар США) за місяць, варто продовжувати пошук інших шляхів вирішення даного питання. Вважаємо, що застосовуючи лише математичний підхід вирішити питання наповнення бюджету пенсійного фонду неможливо, тому важливим є комплексний підхід до розвитку пенсійної системи як складової соціального захисту країни та забезпечення суспільного розвитку в цілому. В умовах скорочення чисельності населення, його життєвого рівня, низького рівня медичного обслуговування тощо не доцільно вирішувати питання наповнення бюджету пенсійного фонду за рахунок скорочення національного потенціалу до відтворення робочої сили.

Оскільки багаторічні відрахування коштів до державних соціальних фондів внаслідок трансформаційних змін в соціально-економічній системі країни не забезпечують в повному обсязі фінансування фізіологічних потреб та соціальних гарантій як пенсіонерів, так і інших незахищених верств населення, тому їх наповнення є важливим питанням фінансової політики як в сучасних умовах, так і в майбутньому. По-друге, скорочення життєвого рівня населення не стимулює їх активність як щодо самофінансування підвищення рівня освіти, так і щодо здійснення відрахувань до пенсійних і страхових фондів, та спонукає до соціальної та трудової міграції в інші країни. Зазначене погіршує демографічну ситуацію в державі та якісні характеристики людського капіталу та робочої сили як фактору економічного розвитку. По-третє, підвищує недовіру до держави як гаранта соціального захисту, сприяє тінізації економіки, приховуванні доходів від оподаткування тощо. На нашу думку дані про те, що лише 55% населення сплачує платежі до соціальних фондів, свідчать не лише про високий рівень тінізації та підтверджує наші узагальнення, але й про важливість посилення державного фінансування соціального захисту для розбудови соціальної держави в Україні, удосконалення системи державних фінансів, підвищення ефективності фіскальної і фінансової політики держави в цілому. Це пов'язано з необхідністю удосконалення законодавчої бази, підвищення фінансової та фіскальної дисципліни населення та суб'єктів господарювання, формування середнього класу в державі й впровадження багатоканального фінансування соціальних проектів і програм, удосконалення фінансового моніторингу в державі, посилення контролю та прозорості формування й реалізації фінансової політики, підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій, життєвого рівня населення, участі останнього в функціонуванні місцевих громад тощо.

Україна регламентує розміри соціальних пенсій ст. 94 закону «Про пенсійне забезпечення» та закріпила динаміку до їх зростання. Розміри пенсійних виплат щороку підвищуються відповідно до індексації грошових доходів населення (не менш як на 2 проценти заробітку, з якого обчислено пенсію, та не менше 2 процентів мінімальної пенсії за віком, відповідно до ст. 97), шляхом проведення перерахунку пенсій внаслідок зміни бази для її нарахування (стаж роботи, заробіток, сімейний стан тощо) та подання відповідних документів до органу, що призначає пенсії. Але зростання абсолютних розмірів соціальних виплат в умовах стійкої динаміки інфляційних процесів і девальвації національної валюти не дозволяють підвищувати життєвий рівень населення та стимулювати розвиток економіки.

Актуальним дотепер залишається підвищення мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки; прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення з урахуванням індексу споживчих цін; підвищення розміру державної соціальної допомоги та врахування матеріального становища сім'ї при наданні соціальної допомоги.

У 2015 році видатки соціального спрямування зведеного бюджету становили 377,7 млрд. грн. та зросли на 68,7 млрд. грн. (більше ніж 22%). При цьому їх частка у складі видатків зведеного бюджету скоротилася в 2015 р. на 3,5% і становила 55,6 %. Максимальне значення протягом 2011-2015 рр. було в 2013 р. і становило 64,4 %, а найнижче у 2015 р. Варто відмітити, що у цей період частка таких видатків місцевих бюджетів становила 81,5 % [21, С. 43]. Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення на 2016 рік передбачено в обсязі 251 227,7 млн. грн., що становить 30 % бюджету [22]. Значну роль у фінансуванні видатків місцевих бюджетів становлять трансферти, зокрема

¹ Дані 2015 року.

субвенції на соціальний захист населення. В 2015 році вони становила 36,4 % міжбюджетних трансфертів з державного бюджету і становили 63,3 млрд. грн.

Підвищення пенсійного віку в Україні науковці та практики обумовлюють різними причинами, зокрема запровадженням європейських стандартів соціального забезпечення, застосуванням багатовекторного впливу державного регулювання в даній сфері тощо. На нашу думку, запровадження нових норм щодо підвищення пенсійного віку має негативні наслідки враховуючи високий рівень безробіття в Україні. За офіційними даними частка безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи) у 2014-2015 роках скоротилася з 9,3 до 9,1 відсотків, що відповідає 192, 9 тис. осіб, але при цьому економічно активне населення в даній віковій групі скоротилося на 1823 тис. осіб, при тому, що чисельність наявного населення в Україні з 01.01.2014 по 01.01.2015 р. скоротилася на 2496,9 тис. осіб із урахуванням зовнішньої міграції.

При реформуванні пенсійної системи країни варто враховувати не лише вік виходу на пенсію, тривалість пенсійної фази, але й очікувану тривалість життя після 60 років. Найменший показник в країнах ЄС для чоловіків – це 16 років, а для жінок у країнах ЄС – 21 рік. Найбільші показники в країнах ЄС із тривалості життя після 60 років серед чоловіків мають Франція та Італія, де показник відображає 22 роки, та по 21 року в країнах: Австрія, Греція, Іспанія, Кіпр, Нідерланди та Швеція; серед жінок найбільший період 27 років у Франції та 26 років у Італії та Іспанії.

В різних країнах використовуються різні заходи щодо подовження трудової діяльності працюючих та обмеження можливостей дострокового виходу на пенсію. Варто виділити наступні обмеження, що застосовуються для «заохочення продовження трудової діяльності» [10]: погіршення умов (скорочення обсягів пенсійних виплат, застосування штрафів) виходу на пенсію, запровадження премій (додаткових бонусів), підвищення коефіцієнтів накопичень для тих продовжує трудову діяльність.

Норми національного права також свідчать про підтримку пенсіонерів шляхом надання додаткових бонусів для тих, хто відтермінує вихід на пенсію. Для тих, хто досяг пенсійного віку, але бажає відтермінувати рік виходу на пенсію, остання «призначається з урахуванням страхового стажу на день звернення за призначенням пенсії з підвищенням розміру пенсії « залежно від періоду відкладання: 6% за кожний рік строком до 60 місяців та 9% понад зазначеного терміну [10]. Одночасно встановлено обмеження для працюючих пенсіонерів: пенсійні виплати проводяться не в повному обсязі, що спрямовано на економію коштів пенсійного фонду.

Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки визначено... розвиток громадянського суспільства за системної державної підтримки дає змогу залучати додаткові людські, організаційні, фінансові та технічні ресурси для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, сприяння процесу децентралізації державного управління і підвищенню його якості... і запобігти корупційним ризикам». Для цього передбачено «запровадження практики закупівлі соціальних та інших суспільно значущих послуг через соціальне замовлення та забезпечення рівного доступу організацій громадянського суспільства та бюджетних установ до надання соціальних та інших суспільно значущих послуг за рахунок бюджетних коштів; стимулювання розвитку соціального підприємництва, зокрема удосконалення механізмів фінансової підтримки такої діяльності» [1], у тому числі шляхом створення фонду розвитку громадянського суспільства.

Висновки. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення мають розглядатися як державні інвестиції в розвиток виробництва, в людський капітал, в здоров'я та національного інтелекту, що є передумовою інформаційного та інноваційного розвитку.

Для розбудови України як соціальної держави необхідно забезпечити : вдосконалення законодавчої бази, підвищення фінансової та фіскальної дисципліни населення та суб'єктів господарювання, формування середнього класу, впровадження багатоканального фінансування соціальних проектів і програм, удосконалення фінансового моніторингу, посилення контролю та прозорості формування й реалізації фінансової політики, підвищення рівня соціальних стандартів та гарантій, мінімальної зарплати, життєвого рівня населення в цілому, участі останнього в громадському житті та діяльності місцевих органів влади.

Політика, спрямована на скорочення державних видатків на соціальний захист населення, у тому числі за рахунок скорочення кількості отримувачів соціальних виплат, підвищення пенсійного віку, введення обмежень на розміри виплат для працюючих пенсіонерів, має негативні наслідки. Це виявляється в соціальній напрузі, погіршенні демографічної ситуації і чинників Індикатора суспільного розвитку, а також призводить до ускладнень в діяльності соціальних служб і доступності ринку праці, стимулює зростання обсягів тіньової економіки тощо.

Список використаних джерел

1. *Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки: Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/paran20#n20>*
2. *Підсумковий документ Конференції ООН по стійкому розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-l-1_russian.pdf.pdf*

3. Баранник Л.Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України: проблеми становлення та перспективи розвитку : монографія / Л.Б. Баранник. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. фін. академія, 2012. – 496 с.
4. Боголіб Т.М. Нова модель економічного зростання України: монографія / за ред. д.е.н., професора Боголіб Т.М. - К.: Корпорація, 2015 – 384 с.
5. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: : Два протилежні бачення держави / Дж.М. Б'юкенен, А.Р. Масгрейв [пер. з англ. автор перекладу А.В. Іщенко] – К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 176 с.
6. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І.В. Запатріна. – К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. Избранное / Дж.М. Кейнс. – М.: Эксмо, 2008. – 960 с.
8. Кірнос І.О. Зміна парадигми соціальної держави / І.О.Кірнос // Вісник Дніпропетровського університету. - Серія «Економіка».- Випуск 6 (4).- 2012. – с. 26-34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/kirnos.html>
9. Кірнос І.О. Співвідношення соціального та економічного в суспільному розвитку: систематизація світового досвіду / І.О. Кірнос // Научные труды ДОННТУ. Серия: экономическая. – 2014. – № 4. – С. 146 – 154 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elibrary.ru/issues.asp?id=37579>
10. Коваль О.П. Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії : аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2014. – С. 9 – (Сер. «Соціальна політика», вип. 1). [Електронний ресурс] [Режим доступу] // : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pens_vozrast-e0371.pdf
11. Лагутін В. Д. Людина і економіка: Соціоекономіка / В.Д.Лагутін. – К.: Просвіта, 1996. – 336 с.
12. Ламперт Х. Соціальна риночна економіка. Германський шлях : монографія / Х. Ламперт. – М.: Дело, 1993. – 225 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.biznesbooks.com/2010-01-07-17-48-08/3269-lampert-h-socialnaja-rynchnaja-jekonomika-germanskij-put>
13. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
14. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е.М. Лібанової. – К.: Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
15. Федосов В., Опарін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / За наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
16. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / І.Я. Чугунов. – К.: НІОС. – 2003. – 488 с.
17. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А.Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
18. Sustainable Society Foundation [Електронний ресурс] Режим доступу: // <http://www.ssfindex.com/information/indexes/>
19. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
20. Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 рік : Постанова Верховної Ради України від 13.05.2011 № 3358-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3358-vi>
21. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», . – К., 2016 – 80 с. [Електронний ресурс] – [Режим доступу] // http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf
22. Соціальний захист та соціальне забезпечення. Матеріали Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja>

References

1. Nacionaljna strateghija sprjannja rozvytku ghromadjanskogho suspiljstva v Ukrajinі na 2016 - 2020 roky: Pro sprjannja rozvytku ghromadjanskogho suspiljstva v Ukrajinі : Ukaz Prezydenta Ukrajinу vid 26.02.2016 No 68/2016 : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/paran20#n20>
2. Pidsumkovyj dokument Konferenciji OON po stijkomu rozvytku : https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-l-1_russian.pdf
3. Barannyk L.B. Finansovyj mekhanizm systemy socialjnogho zakhystu naseleennja Ukrajinу: problemy stanovlennja ta perspektivy rozvytku : monoghrafija / L.B. Barannyk. – Dnipropetrovs'k : Dnipropetr. derzh. fin. akademija, 2012. – 496 s.
4. Bogholib T.M. Nova modelj ekonomichnogho zrostannja Ukrajinі: monoghrafija / zared. d.e.n., profesora Bogholib T.M. - K.: Korporacija, 2015 – 384 s.
5. B'jukenen Dzh. M., Masgrejv R. A. Suspiljni finansy i suspiljnyj vybir: : Dva protylezhni bachennja derzhavy / Dzh.M. B'jukenen, A.R. Masgrejv [per. z anghl. Avtor perekladu A.V. Ishhenko] – K. : Vyd. Dim «Kyjevo-Moghyljansjka Akademiya», 2004. – 176 s.

6. Zapatrina I. V. *Bjudzhetnyj mekhanizm ekonomichnogho zrostantnja: monohrafija / I.V. Zapatrina.* – K.: In-t soc.-ekon. strategij, 2007. – 528 s.
7. *Kejns Dzh. M. Obshhaja teoryja zanjatosty procenta y denegh. Yzbrannoe / Dzh.M. Kejns.* – M.: Eksmo, 2008. – 960 s.
8. Kirnos I.O. *Zmina paradyghmy socialjnoji derzhavy / I.O. Kirnos // Visnyk Dnipropetrovsjkogho universytetu. - Serija «Ekonomika».- Vypusk 6 (4).- 2012. – s. 26-34 : http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/kirnos.html*
9. Kirnos I.O. *Spivvidnoshennja socialjnogho ta ekonomichnogho v suspilnomu rozvytku: systematyzacija svitovogho dosvidu / I.O. Kirnos // Nauchnye trudy DonNTU. Seryja: ekonomycheskaja. – 2014. – No 4. – S. 146 – 154 : http://www.elibrary.ru/issues.asp?id=37579*
10. Kovalj O.P. *Pensijnyj vik: inozemnyj dosvid ta vitchyzniani realiji : analit. dop. / O.P. Kovalj. – K. : NISD, 2014. – S. 9 – (Ser. «Socialjnapolityka», vyp. 1). : http://www.niss.gov.ua/content/articles/ files/pens_vozrast-e0371.pdf*
11. Laghutin V. D. *Ljudyna i ekonomika: Socioekonomika / V.D. Laghutin. – K.: Prosvita, 1996. – 336 s.*
12. Lampert Kh. *Socjalnaja rynochnaja ekonomyka. Ghermanskyj putj : monohrafija / Kh. Lampert. – M.: Delo, 1993. – 225 s. : http://www.biznesbooks.com/2010-01-07-17-48-08/3269-lampert-h-socialnaja-rynochnaja-jekonomika-germanskij-put*
13. Lysjak L.V. *Bjudzhetna polityka u systemi derzhavnogho reghuljuvannja socialjno-ekonomichnogho rozvytku Ukrainy: monohrafija / L.V. Lysjak. – K.: DNU AFU, 2009. – 600 s.*
14. *Kompleksnyj demografichnyj proghnoz Ukrainy na period do 2050 r. / za red. chl.-kor. NANU, d.e.n., prof. E.M. Libanovoji. – K.: Ukrajskij centr socialjnykh reform, 2006. – 138 s.*
15. Fedosov V., Oparin V., Ljovochkin S. *Finansova restrukturyzacija v Ukraini: problemy i naprjamy / Znanok. red. V. Fedosova. – K.: KNEU, 2002. – 387 s.*
16. Chughunov I. Ja. *Bjudzhetnyj mekhanizm reghuljuvannja ekonomichnogho rozvytku / I.Ja.Chughunov. – K.: NIOS. – 2003. – 488 s.*
17. *Derzhavne finansove reghuljuvannja ekonomichnykh peretvorenj: monohrafija / I.Ja. Chughunov, A.V. Pavelko, T.V. Kanjevatain.; zazagh. red. A.A.Mazaraki. – K.: Kyjiv. nac. torgh.-ekon. un-t, 2015. – 376 s.*
18. *Sustainable Society Foundation : // http://www.ssfindex.com/information/indexes/*
19. *Pro pensijne zabezpechennja: Zakon Ukrainy vid 05.11.1991 No 1788-XII : http://zakon5.rada.gov.ua/laws /show/1788-12*
20. *Pro Osnovni naprjamy bjudzhetnoji polityky na 2012 rik : Postanova Verkhovnoji Rady Ukrainyvid 13.05.2011 No 3358-VI : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3358-vi*
21. *Bjudzhetnyj monitoryngh: Analiz vykonannja bjudzhetu za 2015 rik / [Zubenko V.V., Samchynsika I.V., Rudyk A.Ju. ta in.] ; IBSED, Proekt «Zmichennja miscevoji finansovoji inicjatyvy (ZMFI-II) vprovadzhennja», . – K., 2016 – 80 s. : http://www.ibser.org.ua/ UserFiles/File/Monitoring%20Quarter% 202015/ KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf*
22. *Socialjnyj zakhyst ta socialjne zabezpechennja. Materialy Ministerstva finansiv Ukrainy : http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Кучер Галина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Київський національний торговельно-економічний університет,
Вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
e-mail: galinakucher@bigmir.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Кучер Галина Викторовна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов Киевский национальный торгово-экономический университет,
Ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина
e-mail: galinakucher@bigmir.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Galyna Kucher, Ph.D. in Economical Science, Associate Professor
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv
19, KiotoStreet, Kyiv, 02156, Ukraine
e-mail: galinakucher@bigmir.net